

ТІАБКИ

(Гыкйыт)

Виро бавай таык гъарей. Шотлайнак ласун лашклойтунби. Кожин быгъыт ашурхой са пайа из озане съхт, алане баки. Шотлай бава Байлаар касыб айизлунай. Шагъат кархсунин умуден кюлхозане бацей. Гъа йакъе бегъыт, нагъыл кинаь ехлавтегъала муча гынур тене гъари чери. Гъара лашклойбамун бавахун манди са отагъла кюжа пюлбестесал тене баки. Не усенхо беш айизе пюлбаки кюжурхо кышинентун акестлай. Амдархой келе пай кюйане кархсай. Кюде дохол нехъ кырби очина ципи малатун заплей. Очи къарибакатлан "пюл". Метаар пюле цийа дибтунней. Дибе дохолал тлаыканъ саки из дохол таратунней.

Бавахун Вирона манди кюжин диб запесеней, тлаыки тене сакецей. Шотлай чугъух Сусани жомохун ме айитмух сал тене бистлай:

— Мона лазыме таки, са тлаыки гъакъа, дибе дохолхун сакен, самал таымизлугъкъан баки.

Вироненал нехей:

— Ай Сусан, архайин бака, кийе кофтала кинаь гъакъалзу.

Гъар шаматл базаре тагъатлан пудмугъон тлаыкине хъавъесай. Ламандатланал унекой:

— Самал таынкаьзахбу, тлаыкинаь тадайиз, кюйа кыанднутл, чайнутл хъайбакалазу. Йекъ гъакъсейнак л тлаынкаь мандала тене. Ме базар хури-мурина гъакъаз, тлаыки гъакъсун маңдекъан егъала шаматлейнак.

Базарехун кюйа хъайбакатланал Сусанен бурехъсай:

— Ай Виро, пурумал тлаыки тен гъакъе?

— Бахтлавари хуыйаар, самал таынкаьзахбуй, тлаыкинаь тадийизуй, кюйа куламци егъалазу. Портба, егъала базар гъазкю.

Ме ехлавтаыхун оша гъар согъо из ашлин хъоштлане тайсай. Ошин базархойал гъар согъо метаар ехлавтене чаркисай.

Са гъема усенахун оша Байлааръ мушен клянкюлби санеки. Ашур манеди Вирони озане. Савайна тороклала лапи кюйахун ченесай, бегъеъ умуъх баткламун ашесбай. Байлааренал баски гала ичейнак аш багъаыбеней: кийе кофтала тлолахун айизлугъойнак тороклале аьлтлай. Усенхон бурух кинаь чурпи са ишкъара муцен кычипи

сакней, баски гала джой са бикъес тене баксай.

Гынур гъаметаар чловаки танесай. Калба баски гала, наъваь Аран ачинаь, баваал диристл гынаь ашлай. Са гы савайна Виро мих кийе муйе еха тагъатлан биргадирен шотло хъоше хъайди:

— Микъа кюйа лаха, кимкинаь еки. Районахун амдар бакале. Нехтун даване бурхъе.

— Биргадари пи келе маыйыней. Шаматгурхон непнутл манди амдаране зерстлай.

Виронен чале лохохун микъа чутъо тади танеци шакъкын кимкинаь. Келе амдаре кирецей. Шотлогъой бош согъо войенни формаланей. Кюлхозин ашурхохун самал ехлавтби пине:

— Кермацен йахун даване бурхъе. Амдархо доброволни йакъабсейнаккан мийа кялпе. Испалкюмахун са гала сийаыйыан бикъе. Шотло кялкялзу. Ши ции чегъайин айчлаь савайна хъо гылугъ шум съхти войенкяматакъан гъари.

Оша кагъызане кялпса бурхъи. Виронен из цийа ибакатлан пудмух байинкъе баки. Войенни формала ишкъарахун хаваре гъакъи:

— Доброволни гыкаь песуна, наъчаьлик йолдаш?

Шотин таарс-таарс Вирони лохоло бегъыт:

— Доброволни ичин чуреци давина тагъал-песуне.

— Шой без цийа цамкяллан гьетлайнак захун тенан хавар гъакъе? Нутагъайиз гыкаьбална?

— Милицияь зыякбаллан, гъари кюйахун ташалтун, йакъабаллан давина.

— Из циял бакале доброволни?

Районахун гъаритин саьсаь самалал ехъеди:

— Ункю ви музене булейнак калалугъбеса: Шотло хъош запа, оша буле къачкю. Айчлаь савайна войенкломатин бешл, бака!

Виронен бегъеъыт айитин хейир тенебу, шипле баки.

Самалал оша шакъкына оьнеъ-зизи бурехъи. Зарафат тене, сацце тан давина тагъаланей. Кимкин ехлавт кюжин амдархо паялатлан Сусанен бурехъи бел-чиле тлапса. Гъоькуьмаьтаь шагъат чалхала Байлаарен шотло самал уьке шиплугъе тади:

— Ай бала, бухаджлух кала ишкъаре, ваьх гьетлайнаккан хъахаьне?

Бинен шотло уьмуьхаьл лахайин уькен пине оьнеъней. Айчиндари савайна шакъкыа булошл йасна гануьс чурецей:

— Бухаджлух, гъун без гъара коьмаьй бака!

— Бухаджлук, без вичаь ваз тапшурбеса.

Виронен - таьк бала Арана кьужеби, мучепи, саал "диристтогьон манданан" пи аьскаьр тагьала гьармугьоне каьрбаки.

Шотло йакьабатлан баванал, чугьонал шор бьтлунгьсай дава са гьема хашен чаркяле. Хашур киреци усене баки, усенин лохол усенал гьаре, дава тене чарки. Баьйлаьр ишкьар гьаре кьача портбес тене баки, "Виро, гьорунбаки, тен гьари чьери" - укля дуьйнаьнаьхун танеци. Бухаджлугьойнакля бигьги макьан баки, шагьатле бава плури танеци. Хиб хаш оша гьаре бисуна хавар тадала "маьйиьн" кагьыза тене аки.

Са бийаьсчьо айзин исполкомкьа пощtle наьчальник шотлогьой кляйатлеу гьари. Шаь тана маьгьаьне аklarlan Сусани уьк из ганухун галепи. Тейин-мейин аьйит сакитлунхун оша исполкомен пине:

— Сусан, гьун мицлик аьйел тену. Дава тайсуна авану. Са беш айзин амдархохун тийа бачь танахун келене плуре. Наьйинин Виронахунал маьйиьн кагьызйан гьакье. Гьарейан, ме бигьгиь хавара ва укляйан.

Ункля Сусани турмугьой окьахун очьал поспляь цареци. Пулмух байинкье баки. Арана из тлогььоль аки ичу киркиреби, "аьйеле, уьке кьийне бафтля" — пине.

Саал Аранене оьнеьна бурхьи. Шоно мицлик теней, хибимджинаьне клялей. Умудей ки, бава усунлугьен егьале. Шотляй тагьатлан пи аьйитмугьо ейехун тене чьевкей:

— Дава чарклятлан егьалзу, кляжейнакля са таькиал ечалзу.

Бавагьон шагьатлгун пийо, маьйиьн гьинурхон бохой тене запько. Са усен оша дава чареки. Диристля маьнди гьармух гьари чьертлун кляйа. Айзе бурехьи гьаргьайинхо акеса. Аьшур йаваш-йаваш гьайдинане бафтля. Амдархой пийе ишигье гьари, сандугьхо плурум шумен буйебаки. Аьйлох бош тапанен ишкляла тайсатлун бурхьи. Аранал тле аьйлугьон бошей. Ичинал шагьатля кляленей. Шотляй уьке кьачурал келене мандей. Шотлогьой лап калоо бавай са таьки борджлу мандстлуней.

Ме усенхоал келе кьаьрибаьтлун, са бурхьятланун авабакеа, саал чарклятлан. Давинахун ошин усенхоал гьаметар усун чьоваки танеци. Аран кала са гьаре баки. Кляжин аьшурхо бурехьи йакьа таштля. Бьйиьнгь гьинурхой сунтлустля савайна нана пине:

— Дурсун аьмин гьарабина лаши базаре тагьалзу. Кляжейнакля гьикаь гьакьаз?

Сусанен муьхь-муьхь джогьабе тади:

— Базарлугьа мучанахунтлун бурхьо. Са кило гьалва

гьакьа, межбаьйин гьалва. Еьхтля ме таьнкинаь вайнакля гьикаь чурунса гьакьа.

Аран базаре келене тарапи. Гьалвина гьанекьи. Базарин ошлел палаза зердале топурхо аки Дурсун ишкьарахун хаваре гьакьа:

— Дурсун аьми, морох гьикаь?

— Тлякьине, кляде кляйа дибе лохолтлун запле,

— Аьми, ски мотлогьой сунтлун зайнакля гьакьен.

Сабачь кьа маньт тади са тлякьи гьакьи ботлунси гьарабина. Базарехун аьшлаь чарки хьайтлунбаки кляйа. Тлякьин топа сатлунки арна ходин окьа. Аранен нана клялпи цивеки маьгьаьлне:

— Ай нана, ви чурегьала тлякьинаь гьакьезу. Гьесабба ки, бавай йах сал са бордж тене манде.

Сусанен баьгььольолахун муьндаьфаь саки пине:

— Майану, ай Виро, ви коркьан тлогьиь. Гьун аьйит тади тлякьинаь ви гьарен гьакьене, ва борджахун чаркестiene. Диристля мандийнауй, ви пийий анкляй!..

ЛАЬМПИИ ШУЬШАЬ

(Чьоваки гьинурхохун са акесун)

Кляйа арци киркуз клялей. Наванал аругьой бестля чурпи бийаьсинейнакля йекье тлятланей. Дагьбакала чьаьйинин аден амдара иштлягьане бастляй. Гьава савайнинахун каьркуьре чьовакей. Каьркуьр гьава бакатланал беш ишигьхо гьаьмишаь анештля. Тле гьиял са гам бьгььь бакей, саал буругьохун фукляла чах муш.

Нойьутин лаьмпоох ишигь ачьатлан беш умуде, усун шотлогьойан баьчлукьдеса. Тле гьиял ишигь са анечьи, са бонекы, ошаал тамам анечьи. Кирк кийе манузди. Нанан чьомхо хьайпи чьере чьош. Танеци окьин кляйахун лаьмпаь ештля. Шотляй бачанехун зуал чьериз.

Нанан окьин кляйа бакала лаьмпогьой сунтлун баьчлукьеди, из кийе еьхтля чьере кляйахун. Мушен лаьмпинаь ачьесебо пи банеци пьлаькаьнин окьа. Чурецы пьлаькаьнен лагьане ала, из кул самал жиклечи. Лаьмпин шуьшаь чьейтля бинети сейване заплечи бетонин лохол. Укайиз тенан вььбакал, гьакьылен нубикьаь са аьше баки. Шуьшаь бетона лафтля хох тене баки. Гьоо, са кагьызин бочьулугь бакала наьзик шуьшаь бетонин лохол бити тене хохбаки. Шуьшаьнутля манди лаьмпин аьчикляла ишигьастля хьай азкляй: Шуьшаь бетонин

лохол бити тыкырепи, таци бинети кӱле лохол.

Нана бухаджугъо келе веь амдарей. Аьшлаь метаьр аки бурехьи тӱотӱоса:

— Моно гье аьшаьй банеки, шуьшав гьетӱайнакӱ тене хохбаки. Йах кьада-баьлинаьхун аьхьиълебой. Амдари бой ганухун бетонин лохол бинети тене хохбаки.

Нанан аьйиткӱа кӱоцӱбаки шуьшинаь еьхьеди. Таьмизби ланехи лаьмпин бел. Баки аьшлаьхун оро кинаь аьйиткаал ланеци ала.

— Ай бухаджух, ме шуьшинаь гьетӱайнак хохбакса тен бартӱ?

Шотӱай ме аьйитмугъохун оша музалуз баки:

— Ай нана, уькаь келе кьачмада, шуьшинаьстӱа тахсыьр бутене. Ункӱо аьмуьр чарки тене. Гьалаь амдархойнакӱ ишигъ бесуне чуреса. Бухаджухал из таьраьфе баки.

Нанан лаьмпинаь истӱолин лохол лахи танеци из аьшлин хьоштӱан. Лаьмпинаь зачузби. Из шушин бел са кӱаьнкӱорой кагьыз лахи чурузци кирке бачана кӱалкӱазах. Сал са тӱогъ тез кӱалпей ишигъхо баьчӱькеци.

КЪОНАГЪ ЕКИНАН

(МИЦИК НАНОЙАХУН ИБАКИЙОРОХ)

— Шона, Малитӱ, Гоки, Шолуш, майанан, екинан, килекинан за кьонагъ баканан. Ваьйнакӱ холайуз бохийо, алцанан холай укнан.

Ахал Малитӱ, ахал Мидан, иша алцанан, холай еф лохоло бало, даьлкоох чьемене бако. Аь, Гоки мь дулутӱа галмада бикььи кож баледо. Ахал Солуш, без кӱоьа тулункьава чьекьинутӱн бациьо. Гье толтол хуьйаьлну?

— Хуьйаьлмух, усун баканан холайа укнан, оша такинан. Без аьшул келене. Кьавулхо килбалзу, шалпи кьалибалзу, олайинахун хе ечалзу. Бухалин бош алухбалзу. Биникхой палгада оцӱкӱалзу. Кавьндуьлин лохол сулукӱ балзу. Кьалиби килбалзу. Талина, бухалина шилаьбалзу. Бийаьсейнакӱ пулум холай бахалзу. Оша чула чахкӱалзу, мучанакъ шолобалзу.

— Ананкса гьекьала аьшзахбу? Холайа кавьи чалнанки? Келе шагьатӱ. Тананса? Такинан. Чулегьатӱан пулум екинан. Дилистӱогъон!

АМДАРХОЙНАКӱ БОКАЛА УЬК

(ОЧЕРКӱ)

1931-джи усена айизе шагьатӱ еьбал кинаь чалхеци Ваьзирхой Кӱочи ишкьари кӱоьа са гьар аьйеле нанахун баки.

Из цӱийа Рачиктӱун лахи. Шоно кӱоьжин мицӱик гьарей. Шотӱайнакӱал из хьатираь келетӱун чуресай. Кӱочи ишкьарен усун-усун нехей: кӱоьжа-меса тойдийал бакайин мицӱик гьара кӱалпестӱалзу. Аьйилен 1949-джи усена айизин ишкӱола чаркӱатӱан шотӱо кӱаькӱаьпӱин бьешӱ арцестӱи пине:

— Бала, таки, инистӱутӱхой сунтӱу баки, макьӱьба, ва куламцӱи баркӱала тезу.

Рачик бавай аьйитенал танеци, 1957-джи усена Баькуьн тибб инистӱитӱтӱа гьаьким-терапевтӱ дипломен чареки. Са усен експерт гьаькиме аьшби. Оша шотӱо нана Кьаьбаьлин Ваьндам айизетӱун аьшлаь йаькаби. Тӱе айизе аьшби 2 усенастӱа амдархойнакӱ уьке бокӱосби, айизлугъой чурегьала са гьаькиме баки. Ваьндамахун оша шотӱо кьонши Мыхлыкӱовагьатӱун йаькаби, тӱийане аьпбса бурхьи. 1966-джи усенахун Нийжӱеь болницинане аьпбса.¹

Айиз гала гьаьким аьшбсунин чьаьтинлугъ келене. Джаьйил гьаьким шотӱогъохун шагьатӱе чӱери, ичейнакӱ гьема-гьема достӱ, чалхала баьгьаьйби. Сунтӱин нехей бьеш гьаьким елмугъо лафтӱала гьаре, тӱе сунтӱинал нехей кьызыл кинаь амдаре. Ме аьйитмугъой гьар сунтӱай бачане турин лохол бийаьби гьинур, непӱнутӱ кавьи шуьнуьре чурпе. Аьшлаь бурхьитӱхун магьай чӱоваки усенхостӱа шотӱай кийехун гьазархон азаруне чӱоваке, шотӱин гьема амдара бисунахун хьоше хьайде.

Пайизин гьимхохун согьонен. Аькелхой Гаркенен ерекь лугьа уше кӱацӱей. Кула саал фаьлдатӱан тавар чьартӱи лафеди из тура. Кьачахун пулмух байинкье баки. Ботӱеци ганухун пӱи бурехьи шурупса. Шотӱай "оохх" саьсаь чугьух-аьйлух тӱитӱери гьартӱун. Барала пӱийа аки буртӱунхьи оьнеьна. Кьоншийохал гьартӱун. Шотӱогъой сунтӱин пине:

Оьнеьнахун коьмаьй тене бако. Ишкьара усун гьаькимаь планеспӱсуне лазым.

Шотӱо еькеь тӱажкина лахи етӱунчери айизин балницинаь. Гьари планӱатӱан ичу тамам ачьеспӱнеей. Са "район, скӱоро, скӱоро" аьйитмухе уьмуьгъо лафтӱай.

¹(Очерк 1981-джи усенане цамеце. Р. ВАЬЗИРХОЙ 1983 усане плурене)

Пулмуго хъайклатан бьнегъи са тахте лохол баскене. Елмугой гъаким Ваьзирхой Рачик саал фелдшер из бестла чурпетлун. Гъакимен Гаркенаь пул чуревки ахшумкла пине:

— Аьйаь, гъикаьн ва саке? Келе гъуьнарду аьшун бикье? Тавар аьшбестлес тен бакса гьетлайнакун кийе съхтлес? Бакийо баки чловакене. Са гьоор ва киркирба, аьшур шагьати бакале.

Оца бурехъи аьшлин бачана. Шурум са бькье дугъи, ботлени гану сьнегъи. Аьшлаь чарклатлананл Валода пине:

— Ташанан, палатина баскестланан.

Гаркени турин ботлун вици гьинен кьолайе баки. Из турин кюйа тагьатлан гъакимаьхун са моттоне хавар гъакъи:

— За мийа палеслатан узмуьго "район, склоро" аьйитмухе лафтлай, пой калутенан района йакъаби?

Рачикен джогъабе тади:

— Шагьатлун ейех ефе. Ва района, хирурки тьогъоьл йакъабсунийан чуречи. Къийанби палеслес нубакатлун, йакъа ва пийен ташане, окъалой гану аллойбавах.

Гаркенин исаяне бех бафти ки, гъакимен шотло каьраьмзинаьхуне хьош хъайде. Шотлайнакял уькехун иравилугъе авабакестли:

— Келе диристи бака, гъаким, бийамун ва борджлузу.

Рачикен булане жликли:

— Азаррун гъакимаь бордж тене бакса. Шотлогъо кьолайбсун беш бордже.

Гъакими аьйит музна беле манди. Дарвазин бьштан оьнеьдин саьсе гъари. Тура хаяье бикъи са хуьйартлун ечерей. Шотлай са тур клякляпнаьхун окъа пийе бошей. Тлол локъма-локъма сунай лохоло лапечей. Хуьйари чьо-кожи мацли каьгъане чуречей, ичинал зихъ-зихъ гьутлунней. Рачикен ичу хуьйаране палесби:

— Кала хуьйарну, гьетлайнакун цирите? Оттенбса, гъикял тенебаке. Ви тура шор кьолайбалиан сал из га тене аьгьат. Де шипбака, оьнеьна ботла.

1986-джи усенахун Нияже айизин балнициа гъаким аьрбана Ваьзирхой Рачикен метаьр азарруйох келене аке, келене чловакестла. Шотлогъой гъар сунтлайнакалал уьке боклоспе. Шуьнуьрхо шотлогъой бестлане чловакестле. Шотлайнакял са Нияжеь айиз тене, кьонши айизмуьгой амдархонал Рачик гъакимаь шагьатлун чалкса, шотло ичогъой иьша амдартлун гьесаьббеса. Аватлун ки, са аьш егъайин Рачик гъакимей шотлогъо тлара тене баркял, кул палесалале. Аватлун ки, Рачик гъакими уьк амдархойнаке бокиса.

Ме гъимхо шотлай тоьгъоьл амдархо самалал келетлун ейса. Егъалтлогъой бош азарру нубакалоорохал келене. Гъакими 50 йаьше тамамбаке. Айизлуьох, аьхитл-иьша айизмуьго бакала достлур, чалхалхо шотло пулхашлугъ тастлйнакитлун ейса.

ЙАЬШАЬ ДУРМУШААРИ (1936)

АЬЧИПАНАН, ЧАЬПИБАНАН ХУЬЙАЬРМУХ

Гъе вичей лашклойин гъине,
Баьйе чуре, аьчипанан!
Аьхитл кюйа са хуьйарал,
Бине чуре, чаьпибанан!
Дашклойхостла еф уьк муьхь-муьхь,
Аьчипанан, чаьпибанан, хуьйармух!

Йакъ таданан, йакъ таданан!
Баьйаь, бинаь белш баданан,
Муштлулугъа йакъабанан!
Тлапакл дузьби, кюйи хъайпи
Муча финен гамат буйби,
Белшлун чьере ишкьар, чугъух
Була кюцби мачурпанан, хуьйармух,
Аьчипанан, чаьпибанан хуьйармух!

Кийе даьстаь ийик бикъи,
Тле хуьйарал турел аки,
Бин чурпсуна зомбаканан.
Бьшклатанал тьетаьрбанан,
Ваьх сал макъан аки калнан.
Гъар лашклойе еф уьк муьхь-муьхь,
Аьчипанан, чаьпибанан, хуьйармух!

ПИСЛУГЪ МАБА

Аьшлин бошну, ви кул бохой,
Гъар са лаьнгаь гъун тада той.
Ме дуьйнаьне бухаджлугъой,
Амдархо сал пислугъ маба.

Ходур битiа, га ласака,
Ви йурде бош кiож-мее бака.
Къаьнаьд хъайпи хожи сака,
Амдархо сал пислугъ маба.

Варлу, каьсиб чiаькмапа сал,
Чiаьккiайивах, гън тен акiал.
Къачiаруна бафтiайинал,
Амдарнуса, пислугъ маба.

НАНА

Ваз хъаьвеса, ай без нана,
Непсутi манди уьше, гъена,
Джайил гъимхо поп мацiиби
Йах гъун баванутi каланби.
Пойтенеци хашур, гъимхо
Пину: — Каьрай без йетимхон,
Камасилугъ нуакiатiун.
Ичоьгой пул бош бакатiун.
Аьшлаь танци, кiойан капи,
Кiойан гъари, аьшлаь капи.
Тейан аки ви баскiуна,
Арци мандакiлугъ гъакъсуна.
Гъаметаьраьл усун-усун,
Къач акiсунен, апi дiисунен
Йах каланби, шотiайнакiал,
Вах ейехун тейан чiевкiал.

ТАЪЗАЪ УСЕН

Биси усен чiованеки,
Гъун майану, усун еки!
Гъинур сугъукiкъан чiоваки,
Гъар сунтiайнакi, таъзаъ усун!

Нучаркiала барла бака,
Маьгъла бака, фарла бака.
Сазла бака, таьрла бака
Амдархойнакi, таъзаъ усун!

Уьжехун аьхнiлба къача,
Дуьйнаьсiйнакi шипiлугъ еча.
Муькiлугъ тада хунча, вичаь
Гъи акiсейнакi, таъзаъ усун!

НАВВАЪ

Навваьзахбу, даьджаьл навваь,
Дуьйнаьнин са коьзаьл навваь
Диристi гъинаь чуркiал тене,
Ахшiумане, аьчинаьне.
Са гъи пине: — Калба, таки,
Хене тамат гъакъа зайнакi.
Хе ечалзу без калнайнакi.
Аьйчiиндаьри чурецитiу,
Таци гъазкъи зу шотiайнакi.
Исаь мила, тiе гъинаьхун
Хене ештiа из калнайнакi.

ТАЪЗАЪ БИН

Худжустiане лаьнгаь бостiун,
Ай беши кiожин таъзаъ бин!
Къайнакойнакi хуьйаьр бака,
Къайнибайнакi бин, таъзаъ бин!

Ви кiойану, аьм къаштiампа,
Боштiан, чiоьштiан кирба, шiампа.
Сал са гънал хъош макурпа,
Кiожин аьшлаьхун таъзаъ бин!

Тур сайалу, барла бакан,
Хуьйаьрлаь гъам гъарла бакен,
Беш йакъурхо ишигъ сакан,
Ви заьгъмаьтен гъун таъзаъ бин!

ФАРПА, АЪДАЛАЪТ!

Ке ви саьдаьфлаь саз егъатiан биьйсьх,
Чiоваки гъинурхо банестiа ейех

Дуйнавини гъар чъойа бафйангта нан бех,
 Еъхтіа гъун ви саза фарна, Аьдалаьт!
 Уькехун къачурхо царна, Аьдалаьт!

Калбогъой уруф ви кулмугъостіане,
 Бокіосісун вастіане, бокісун вастіане,
 Оьнесйал, ахшумал ви сазаотіане,
 Гъун шогіо са еъхтіа, фарна, Аьдалаьт!
 Симурхо музалба, тіана, Аьдалаьт!

Оьмуьрин са чіатге дугъала гъар хал,
 Муьхълугъал из боте, бокіунал, къанал.
 Ай вичи, ва уьмуьк лахалтгогъон сал,
 Веьзу, тегіун укіо чурпа, Аьдалаьт!
 Еъхтіа піурум саза фарна, Аьдалаьт!

КИРКЕ БОШИНОРОХ

Калкіалтгогъо са гъема аьит	3	Бавахун маңди "хилаь"	28
"Нана очъал" а хейир-дуоох	6	Нехну за гъикаь	29
Уьке Муьхълугъ	6	Аьитаьхун бошейан	30
ГЪАЙИК КЪОАСААРИ		Пудеши	30
Майн без бала?	6	Майа тагъен, гъорбакен	31
Гъикаьн ва беспіса	6	Бачанла гъар	32
Таьзакуьл	7	Без чъоие	32
Дуькаьнхой беьш	8	Муьдур	33
Са аьшзахбу	8	Нептен наиз джиде	34
Зу исъ кіожа фалдаз	9	Уьке къач	35
Оьакін ашугъ	9	Са гъи	36
БАКИР ШИРИНИ		Калун джозьбаки	37
Къабьалинаьне	10	Езбали тіотіо	38
Хавал	10	Агъала	39
Гъикаьз акіса	11	Хунчи турине тайса	39
Инсанкъан керхи	11	Калнакъа Нано	39
Къошма	12	Мандакілугъ	40
Даване тайса	12	Чурузса	40
ВАЧИК АШУВААРИ		Миціик кумчи	40
Кіодогъой цам	13	Аьфчийох	41
ЖОРА КЕЧААРИ		Малакіа битіал	41
Са кала ваьтаьнзахбу	18	Шавалуті кирбса тагъен	42
Азырбаджан	18	Ме аьйел	42
Къабавлаь	19	Диристіогъон	43
Нана очъал	20	Кароз	43
Чалхал тейан, вичийан	21	Дадал	43
Нанай муз	22	Човал	44
Туьржаьн	22	Беьгъ	44
Тарун	23	Бокъой	44
Очъал, ваьтаьн, нана, шум	23	Бай-бай	44
Савьбираь са орайинебу	24	ТАРАДИ ШЕИРХО	
Вичимухе піури таци	25	ФУЪЗУЛИ, Къазаьл	45
Жіеьна чіурецийорох	25	Бипілугъхо	46
Ходин оьнеь	26	М.АЬ. САБИР, Аькинчи	46
Йакъур	27	А.САЬГЪГЪАЬТ, Ваьтаьн	47